

OSNOVNA ŠOLA POLZELA
ŠOLSKA ULICA 3, 3313 POLZELA
MLADI RAZISKOVALCI ZA RAZVOJ ŠALEŠKE DOLINE

RAZISKOVALNA NALOGA
LIKOVNA PODOBA SLOVENSKEGA TOLARJA

Tematsko področje: Umetnostna zgodovina

Avtorici:
Aneja Butinar, 9. razred
Staša Čoklc, 9. razred

Mentorica:
Regina Mratinkovič, likovna pedagoginja

Polzela, 2015

Raziskovalna naloga je bila opravljena na Osnovni šoli Polzela.

Mentorica: Regina Mratinkovič, likovna pedagoginja

Datum predavitve:

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

- ŠD Osnovna šola Polzela, šolsko leto 2014/15
- KG slovenski tolarji/ psihološki pomen barv/ motiv/ velikost/ oblika/ rdeči papir
- AV BUTINAR, Aneja
ČOKLC, Staša
- SA MRATINKOVIČ, Regina
- KZ 3320 Velenje, SLO, Vodnikova 3
- ZA Osnovna šola Polzela
- LI 2015
- IN **LIKOVNA PODOBA SLOVENSKEGA TOLARJA**
- TD Raziskovalna naloga
- OP VI, __ strani, 1 tabele, __ slik
- IJ SL
- JI sl/ en
- AI Pred mnogimi tisočletji naši evropski predniki še niso uporabljali oz. poznali denarja, zato so si pomagali z blagovno menjavo. Pred približno 2600 leti pa so bili v Mali Aziji izdelani prvi kovanci, ki so bili priročni, ker jih je bilo lažje šteti, namesto da bi jih tehtali. Tako je denar postal vsakdanji predmet, brez katerega bi bila struktura nakupovanja veliko bolj kompleksna. O denarju in umetnosti se ves čas veliko govori, toda o teh dveh pojmi, povezanih skupaj, pa se ne kaj dosti. Naju je zanimalo, kako so izbirali motive, barve, Slovence, papir in velikost Slovenskih tolarjev, ter na splošno videz teh bankovcev. Veva, da si je pri vsaki pomembni odločitvi dobro s čim pomagati. Najprej sva menili, da so barve izbrali glede na njihov psihološki pomen, npr. vijolična izraža moč in veličastnost, zato so jo uporabili za najvrednejši tolar. Zanimalo naju je tudi, ali so bili oblikovalci tolarjev pozorni, da se je barva denarja ujemala z njegovo vrednostjo, saj imajo različne barve različne značilnosti in simbolizirajo tudi različno mogočnost. Toda v vsaki stvari se skriva veliko več, kot se zdi na prvi pogled, in prav tako je bilo pri tej stvari. Postopek oblikovanja in izdelovanja tolarjev je bil bolj zapleten, kot sva predvidevali. Prav tako naju je zanimalo, kako so izbrali motive in osebnosti, katerih portreti so bili kasneje vidni skoraj vsak dan večini Slovincem. Še posebej zahtevna je morala biti izbira pomembne osebnosti za najvrednejši tolar, to je bil bankovec za 10.000 SIT. Kdo si najbolj zasluži to čast?

KAZALO VSEBINE

1	UVOD.....	7
1.1	Hipoteze raziskovalne naloge.....	8
2	PREGLED OBJAV.....	9
2.1	Kaj je denar?.....	9
2.2	Zgodovina tolarja.....	10
2.3	Oblikovanje tolarja.....	11
2.4	RUDOLF ŠPNZEL.....	12
2.5	Znaki za zaščito.....	20
3	MATERIAL IN METODE DELA.....	22
3.1	Iskanje in pridobivanje podatkov.....	22
3.2	Rudolf Španzel.....	23
3.3	Mikroskopiranje.....	23
3.4	Poskus s tiskanim denarjem.....	25
3.5	Zbirka tolarjev.....	25
3.6	Ročna gravura.....	27
4	REZULTATI.....	27
5	DISKUSIJA.....	28
6	ZAKLJUČEK.....	29
7	POVZETEK.....	30
8	ZAHVALA.....	31
9	PRILOGE.....	32
9	VIRI IN LITERATURA.....	33

KAZALO SLIK

Slika 1 denar (foto: vse o denarju...2015).....	9
Slika 2 Tolarski bon za 1000 SIT (foto: Rok Lešnik).....	10
Slika 3 Tolarski bon za 100 SIT (foto: Rok Lešnik).....	10
Slika 4 Tolarski bon za 50 SIT (foto: Rok Lešnik).....	10
Slika 5 Tolarski bon za 10 SIT (foto: Rok Lešnik).....	10
Slika 6 Slikar in grafik Rudolf Španzel (foto: http://www.celjskozasavski.si).....	12
Slika 7 Tolar za 10 SIT – sprednja stran (foto: Staša Čoklc...2015).....	13
Slika 8 Tolar za 10 SIT – zadnja stran (foto: Staša Čoklc...2015).....	13
Slika 9 Tolar za 20 SIT – sprednja stran (foto: Staša Čoklc...2015).....	14
Slika 10 Tolar za 20 SIT – zadnja stran (foto: Staša Čoklc...2015).....	14
Slika 11 Tolar za 50 SIT – sprednja stran (foto: Staša Čoklc...2015).....	14
Slika 12 Tolar za 50 SIT – zadnja stran (foto: Staša Čoklc...2015).....	14
Slika 13 Tolar za 100 SIT – sprednja stran (foto: Staša Čoklc...2015).....	15
Slika 14 Tolar za 100 SIT – zadnja stran (foto: Staša Čoklc...2015).....	15
Slika 15 Tolar za 200 SIT – sprednja stran (foto: Staša Čoklc...2015).....	15
Slika 16 Tolar za 200 SIT – zadnja stran (foto: Staša Čoklc...2015).....	16
Slika 17 Tolar za 500 SIT – sprednja stran (foto: Staša Čoklc...2015).....	16
Slika 18 Tolar za 500 SIT – zadnja stran (foto: Staša Čoklc...2015).....	16
Slika 19 Tolar za 1000 SIT – sprednja stran (foto: Staša Čoklc...2015).....	17
Slika 20 Tolar za 1000 SIT – zadnja stran (foto: Staša Čoklc...2015).....	17
Slika 21 Tolar za 5000 SIT – sprednja stran (foto: Staša Čoklc...2015).....	17
Slika 22 Tolar za 5000 SIT – zadnja stran (foto: Staša Čoklc...2015).....	17
Slika 23 Tolar za 10000 SIT – sprednja stran (foto: Staša Čoklc...2015).....	18
Slika 24 Tolar za 10000 SIT – zadnja stran (foto: Staša Čoklc...2015).....	18
Slika 25 Zaščitni znaki slovenskega tolarja (foto: https://www.bsi.si).....	21
Slika 26 Pogled pod mikroskopom (foto: Aneja Butinar).....	24
Slika 27 Pogled šifer (foto: Aneja Butinar).....	24
Slika 28 Med opazovanjem (foto: Aneja Butinar).....	24
Slika 29 Med opazovanjem (foto: Staša Čoklc).....	24
Slika 30 Denar pod mikroskopom (foto: Aneja Butinar).....	25
Slika 31 Mikroskopiranje (foto: Staša Čoklc).....	25
Slika 32 Tolarji – kovanci in bankovci (foto: Rok Lešnik).....	26
Slika 33 Ročna gravura (foto: Aneja Butinar).....	26
Slika 34 Ročna gravura (foto: Aneja Butinar).....	26
Slika 35 Tiskana ročna gravura (foto: Aneja Butinar).....	26
Slika 36 Tiskana ročna gravura 2. poskusa (foto: Aneja Butinar).....	26
Slika 37 2 poskusa ročne gravure (foto: Aneja Butinar).....	27

KAZALO TABEL

1 TABELA Znaki za zaščito tolarskih bankovcev.....	20
2 TABELA Psihološki pomen barv.....	22
3 TABELA Barve bankovcev in njihov psihološki pomen.....	23

1 UVOD

Leta 1990 je imel Miljenko Liculj nadvse nenavaden problem. Kot oblikovalec slovenskega tolarja se je moral odločiti, kakšne barve sploh naj bo določena vrednost denarja in kakšen motiv ga bo krasil. Tudi sami sva pomislili, kako se bi soočili s tem problemom, če bi bili v njegovi koži. Zato sva za pomoč prosili Rudolfa Španzla, znanega slovenskega slikarja, ki je eden redkih, ki se podrobneje ukvarja in poudarja realizem ter globoko simboliko renesančnih umetnikov.

Kot že sam naslov raziskovalne naloge pove, naju je predvsem zanimal videz slovenskih tolarjev. Odločili sva se, da podrobneje raziščeva, na kaj je moral biti pozoren in kaj mu je bilo v pomoč pri izbiri barve denarja.

Ugotovili sva, da imajo barve velik vpliv na našo psiho, prav zaradi tega pa moramo biti zelo previdni pri njihovi izbiri, saj lahko veliko povejo o osebi ali predmetu. Pomembno je, da izberemo pravo barvo za določeno priložnost – v tem primeru za določeno vrednost.

Že samo barva nam lahko veliko pove. Prav na to pa je moral biti pozoren oblikovalec denarja. Denar z določeno vrednostjo je moral obarvati v ustrezni barvi, prav tako pa je moral določiti zanj ustrezen motiv denarja, saj je vedel, da mora imeti neko poslikavo. Rudolf Španzl je narisal portrete znanih slovenskih osebnosti, kot so: Ivana Kobilca, ki se pojavlja na bankovcu za 5000 tolarjev, Primož Trubar (bankovec za 10 tolarjev), Rihard Jakopič (bankovec za 100 tolarjev) in drugi. Zelo naju je zanimalo, kako je podrobneje potekal proces izdelave denarja in na kakšen način so se odločili za barvo in motiv denarja, saj je zelo pomembno, kaj ga bo krasilo in kakšne barve bo. Zato sva stopili do gospoda Rudolfa Španzla in mu postavili nekaj vprašanj, kot je npr: Kako oz. preko česa sta se z gospodom Milenkem Liculom povezala?

1.1 Hipoteze raziskovalne naloge

Zastavili sva si pet hipotez, in sicer :

- Glede na neko vrednost denarja so izbrali določeno barvo s psihološkim pomenom.
- Več vreden kot je denar, bolj pomembna oseba ga krasi.
- Pri izbiri motiva so bili pozorni, da se je motiv ujemal z življenjskim delom znanega Slovenca, ki krasi tolar.
- Pri izbiri papirja so bili pozorni na njegovo zaščito predponarejanjem.
- Več vreden kot je tolar, večji bo njegov format papirja.

2 PREGLED OBJAV

2.1 Kaj je denar?

Denar je plačilno sredstvo, ki ima več pomenov, in sicer je menjalno sredstvo pri trgovanju ter izmenjavi nekih izdelkov, ima določeno vrednost. Denar je prav tako plačilno sredstvo in merilo, je uradni dokument, ki ga je priznala država, ni ga dovoljeno kopirati, zato je tudi zaščiten z določenimi znaki in podrobnostmi, ki jih opisujeva v nadaljevanju naloge.

Slika 1 denar (foto: vse o denarju ... 2015)

Funkcije denarja

Denar ima več vlog:

- Je plačilno sredstvo, kar pomeni, da je uporabljen kot državni simbol in sredstvo, s katerim lahko zadovoljimo naše potrebe. Če se denar uporablja dlje časa, se ga poimenuje tudi državna valuta. Naša trenutna valuta je Euro.
- Denar ima prav tako funkcijo menjalnega posrednika, to pomeni, da je sredstvo, s katerim lahko kupimo neko blago ali izdelek oz. ga izmenjamo z denarjem, kot so to počeli že v preteklosti.

Tolar

Kot pove že sam naslov raziskovalne naloge, sva se osredotočili na točno določeno vrsto denarja, in sicer na slovenski tolar.

Slovenski tolar je vrsta denarja, ki se je v Sloveniji uveljavila 8. oktobra 1991, po izteku brionske deklaracije.

Slovenski tolar je nekdanja denarna enota v Sloveniji. Sestavljalo ga je 100 stotinov. V življenju oz. v prometu se je uveljavljal tudi pod imenom SIT. Najprej so se pojavili vrednostni boni, ki so jih leta 1992 zamenjali tolarji, najprej bankovci, kasneje pa še kovanci.

Tolarski boni so bili veljavni vse od 8. 10. 1991 pa do 30. 6. 1993, uradno so bili umaknjeni oz. ukinjeni 1. 2. 1994. Tolarski boni so se uporabljali kot začasni denar. Uporabljali so se boni v vrednostih 1, 2, 5, 10, 50, 100, 200, 500, 1000. Kasneje je bil izdelan še bon v vrednosti 5000.

Slika 2 Tolarski bon za 1000 SIT (foto: Rok Lešnik)

Slika 3 Tolarski bon za 100 SIT (foto: Rok Lešnik)

Slika 4 Tolarski bon za 50 SIT (foto: Rok Lešnik)

Slika 5 Tolarski bon za 10 SIT (foto: Rok Lešnik)

2. 2 Zgodovina tolarja

Tolar je začel nastajati zaradi tiska, ki ga je takrat napisal Sveto Kobal, govoril je o možnosti denarne osamosvojitve. Prišlo je do dileme. Pet ministrov se ja takrat odločilo za tisk novega slovenskega denarja, tolarja. Leta 1990 so se ministri odločili za tiskanje tolarkega bona, ki se je kmalu uveljavil. Kmalu zatem pa se je v Londonu začelo širjenje govorice, da je tiskanje novega denarja neke vrste posel stoletja in da lahko to ogrozi celoten sistem Jugoslavije. Po plebiscitu je bila Slovenija osamosvojena, 8. oktobra leta 1991 pa je uveljavila svoj denar, ki so ga čez noč na parlamentarni seji poimenovali tolar. Menjava iz dinarjev v tolarje je potekala dokaj hitro, med drugim tudi zaradi razmerja 1:1. Tolar je pospešil vso prodajo in promet, povečal se je izvoz, toda pomanjšal se je uvoz. Prav tako se je povečal slovenski trg, ki je še vedno trpel izgubo nekdanjega jugoslovanskega tržišča. Začeli so se uveljavljati številni zakoni, in sicer predpisana sta bila prvi in drugi člen v zakonu o denarni enoti Republike Slovenije. Tako se je tolar uveljavil za dokaj močno in trdno valuto, ki smo jo po petnajstih letih zamenjali z evrom.

ZAKON

O denarni enoti Republike Slovenije

1. Člen

Denarna enota Republike Slovenije je tolar.
Tolar se deli na 100 stotinov.

2. Člen

Bankovci in kovanci, ki se glasijo na denarno enoto Republike Slovenije. So edino zakonito plačilno sredstvo na območju Republike Slovenije.

Ime denarne enote v Republiki Slovenije se uporablja za vsa gotovinska in brezgotovinska plačila ter za izkazovanje vseh denarnih vrednosti in zneskov.

V denarnem prometu se uporablja skrajšano ime denarne enote Republike Slovenije: SLT.

To sta 1. in 2. člen o denarju, ki so ju sprejeli ob ustanovitvi tolarja.

2. 3 Oblikovanje tolarja

Tolar je nastal po ideji Miljenka Licula in Zvoneta Kosovljema, zasnoval pa ga je Rudolf Španzl. Oblikovati se je začel v zadnjih dneh julija leta 1991. Zaradi takratnih razmer so morali ves postopek oblikovanja tolarja zatajiti. Med julijsko vojno so na sejo povabili sedem grafičnih oblikovalcev, ki so skupaj izbrali motive za določene bankovce. Osebnosti, ki naj bi bile upodobljene na bankovcih, so bile potrjene s strani organizacije SAZU (Slovenska akademija znanosti in umetnosti). Na denarju naj bi bile upodobljene kulturne znamenitosti in naravne značilnosti Republike Slovenije. Edini problem, ki se je kasneje pojavil, je bilo poimenovanje denarja. Najprej je bilo določeno ime »karant«, kar pomeni sloven, vendar ni bilo sprejeto, zato se je uveljavilo ime »klas«. Kasneje, s 7. na 8. oktober 1991, se je določilo ime tolar. Pomembno je bilo tudi, kje bodo tolarje tiskali in kovali. Za tiskanje so izbrali angleško tiskarno Thomas de la Rue, kovance pa so skovali v Statni mincovni v Kremnici na Slovaškem. Material, ki so ga uporabili pri izdelavi denarja, je bil domači zaščiten papir, ki so ga izdelovali le v Radečah. Pri izdelavi tolarjev so sodelovali trije, med njimi je bil tudi kipar Janez Boljka, ki je oblikoval motive za kovance.

2.4 RUDOLF ŠPANZEL

Slikar in grafik Rudolf Španzel se je rodil 18. decembra leta 1948, v Celju. Po rodu je iz Zabukovice, osnovno šolo pa je obiskoval v Grižah pri Žalcu. Šolanje je nadaljeval v Ljubljani, kjer je leta 1971 diplomiral pri profesorju Maksimu Sedeju. Nato je opravil še slikarsko in grafično specialko. Na akademiji je spoznal svojo bodočo ženo Biljano Unkovsko, akademsko slikarko in uveljavljeno umetnico, s katero včasih skupaj razstavljata. Pogosto mu je bila tudi model. Živita v Ljubljani s sinom Dorianom, ki je končal študij slikarstva na beneški akademiji in vpisal magisterij. Tako so pri Španzlovih vsi zavezani umetnosti.

Rudolf Španzel je naslikal devet podob najbolj znanih Slovencev za slovenske tolarje. Izbira je zanj pomenila veliko priznanje njegovi ustvarjalnosti. Je zelo cenjen med naročniki, katerih mu ne manjka. Manj naklonjeni so mu kritiki. Ti mu sodijo, da ni dovolj moderen, da je preveč »obrnitiški«, za razliko od ostalih, ki vidijo v njem sodobnega barokista, slovenskega Rubensa ali Rembranda.

Španzel je znan predvsem po tihožitjih in portretih, katere tudi najraje slika. Portretirance postavlja v dokaj nenavadne položaje in jim dodaja različne attribute. Veliko portretov je naslikal kot perfekcionista do zadnje podrobnosti. Pogosto pa se tudi odloči za figure nadnaravne velikosti, te slike krasijo avle kulturnega doma v Žalcu, žalskega hotela in nekaterih drugih ustanov ter prostorov privatnih zbirateljev. Za avlo novega kongresnega centra na Brdu je leta 2007 naslikal monumentalni triptih z naslovom Miza radosti.

Glede portretov pa pravi: »Portret oziroma figura je najtežji zalogaj za slikarja ali kiparja, težja je le figuralna kompozicija. Pomembna je podobnost. Naročnik mora biti zadovoljen, slikar tudi. O podobnosti lahko govorijo le portretiranci in njihovi znanci, ko pa nastopi zgodovinska odmaknjenost, se pokaže, ali je portret dober ali slab. Za to gre. Portret je odkrivanje neke osebe, brez veselja slikarja lahko otrpne.« Pri njem se to nikoli ne zgodi, je poln optimizma in poln načrtov.

Španzel je ustanovitelj poletne likovne šole Ciaro – scuro, ki poteka v dvorcu Novo Celje pri Žalcu. Delal je še zasnove vitražev ter plakate za ljubljansko Dramo.

Uživa tudi v grafiki. Njegove grafične mape so ubrane na določene teme oziroma povezave z določenimi pesniškimi zbirkami. Včasih še oblikuje kakšno znamko ali vinsko etiketo. Za svoja dela je bil večkrat nagrajen in leta 2000 imenovan za častnega občana občine Celje.

Slika 6 Slikar in grafik Rudolf Španzel (foto: <http://www.celjskozasavski.si>)

Bankovci

Bankovec za 10 SIT

Osrednji oz. glavni motiv na bankovcu za deset tolarjev je bil največji slovenski protestant Primož Trubar, izpopolnjen je bil s senco njegovega profila, ki je bila narejena v mikropisavi. Na sprednji strani sta upodobljena pisateljevo pero in v tehniki globokega tiska motiv s prve strani Trubarjevega Abecedarija (Abecednika). Na zadnji strani bankovca pa je skica Uršulinske cerkve v Ljubljani. V zgornjem levem kotu je odtisnjen motiv iz Novega testamenta.

Bankovec je modre, rumene in zelene barve, ima podpis guvernerja Franca Arharja ter Andreja Hazebeta, člana svete banke.

Velikost bankovca je 120 mm x 60 mm. Bankovec je v obliki pravokotnika. Na njem je opazen datum, in sicer 15. januar 1992, saj se je šele takrat denar zares uveljavil in se začel uporabljati.

Slika 7 Tolar za 10 SIT – sprednja stran (foto: Staša Čoklc, 2015)

Slika 8 Tolar za 10 SIT – zadnja stran (foto: Staša Čoklc, 2015)

Bankovec za 20 SIT

Osrednji motiv na bankovcu za 20 SIT je bil polihistor Janez Vajkard Valvasor, ki je bil kranjski plemič, znanstvenik, zapisovalec zanimivosti, šeg innavad terobičajev ljudi, pokrajine in narave. Lik je izpopolnjen s senco profila, ki je narejena v mikropisavi. Na bankovcu je odtisnjeno geodetsko šestilo. Na zadnji strani so skice številnih slovenskih zemljevidov ter podoba dveh angelov iz knjige Slava vojvodine Kranjske. Na levi strani je napis s »Dulcis ex labore fructus«. Na zadnji strani je prav tako podpis guvernerja Franca Arharja ter člana svete banke, mag. Velimirja Boleta. Datum na bankovcu pa je 15. januar 1992. Velikost bankovca je 126 mm x 63 mm.

Slika 9 Tolar za 20 SIT – sprednja stran (foto: Staša Čoklc, 2015)

Slika 10 Tolar za 20 SIT – zadnja stran (foto: Staša Čoklc, 2015)

Bankovec za 50 SIT

Jurij Bartolomej Vega je bil matematik, fizik, geodet, meteorolog in topniški častnik ter je osnovni motiv na bankovcu za 50 SIT. Poleg Vege je na sprednji strani na polovici bankovca del Vegove razprave o kroglu, na zadnji strani pa sta sončni sistem ter risba čelne fasade Akademije znanosti in umetnosti. Bankovec je v velikosti 132 mm x 66 mm, na njem sta podpis guvernerja Franca Arharja in člana svete banke, dr. Jožeta Mencingerja. Na njem sta datum 15. januar 1992.

Slika 11 Tolar za 50 SIT – sprednja stran (foto: Staša Čoklc, 2015)

Slika 12 Tolar za 50 SIT – zadnja stran (foto: Staša Čoklc, 2015)

Bankovec za 100 SIT

Rihar Jakopič, slikar impresionist, je osrednji motiv bankovca za 100 SIT. Lik Riharda Jakopiča je izdelan v ročni gravuri, dodelan s senco profila, izpolnjeno z mikropisavo. Na levi strani sprednje strani bankovca je slika dveh čopičev in palete, ki simbolizirata Jakopičevo osebnost ter delo. Na zadnji strani sta upodobljena del Jakopičevega dela Sonce in načrt Maks Fabijanija za nekdanji Jakopičev paviljon, zgrajen v secelijskem slogu leta 1990 v Ljubljani. Bankovec je velik 138 mm x 69 mm ter ima podpis guvernerja Franca Arharja in člana sveta banke, mag. Janeza Košaka. Tako kot na vseh ostalih je tudi na njem datum 15. januar 1992.

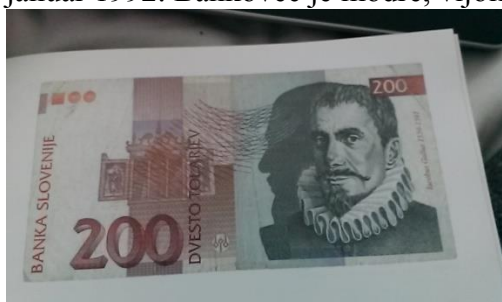
Slika 13 Tolar za 100 SIT –sprednja stran (foto: Staša Čoklc,2015)

Slika 14 Tolar za 100 SIT – zadnja stran (foto: Staša Čoklc, 2015)

Bankovec za 200 SIT

Bankovec za dvesto SIT je v obliki pravokotnika ter je velik 144 mm x 72 mm. Osrednji motiv je renesančni skladatelj Iacobus Gallus Carniolus. Poleg njega je na sprednji strani bankovca motiv orgel iz 17. stoletja. Na zadnji strani sta risba pročelja Slovenske , osrednje slovenske glasbene ustanove, ter notni zapis Gallusa. Na bankovcu sta podpisana guverner France Arhar ter član svete banke Jurij Kleidienst. Prav tako je na njem datum, in sicer 15. januar 1992. Bankovec je modre, vijolične, rumene in zelene barve.

Slika 15 Tolar za 200 SIT – sprednja stran (foto: Staša Čoklc, 2015)

Slika 16 Tolar za 200 SIT – zadnja stran (foto: Staša Čoklc, 2015)

Bankovec za 500 tolarjev

Osrednji motiv je znani slovenski arhitekt Jože Plečnik. Na levi strani bankovca je reproducirano šestilo z zarisano krožnico. Bankovec je rdeče, oranžne in rumene barve. Na zadnji strani bankovca je slika vzhodne fasade Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani, v spodnjem delu bankovca pa je tloris knjižnice. Na njem je datum 15. januar 1992. Na desni strani zadnje strani bankovca sta podpisana guverner France Arhar in član sveta banke dr. Ivan Ribnikar. Bankovec je velik 150 mm x 75 mm.

Slika 17 Tolar za 500 SIT – sprednja stran (foto: Staša Čoklc, 2015)

Slika 18 Tolar za 500 SIT – zadnja stran (foto: Staša Čoklc, 2015)

Bankovec za 1000 tolarjev

Osnovni oz. glavni motiv na sprednji strani bankovca predstavlja največji slovenski pesnik France Prešeren, izpopolnjen je s senco profila, narejeno v mikropisavi. Poleg tega je na sprednji strani tudi faksimile pesnikovega podpisa. Na zadnji strani bankovca je v osrednjem delu odtisnjen del Zdravljice. Prav tako sta na bankovcu podpisa guvernerja Franca Arharja in člana sveta banke Andreja Ranta. Bankovec je pravokotne oblike, v velikosti 156 mm x 78 mm. Je modre, zelene, rumene in vijolične barve. Na njem pa je kot na vseh drugih odtisnjen datum 15. januar 1992.

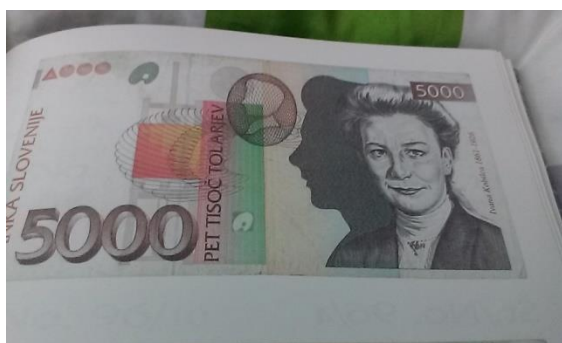
Slika 19 Tolar za 1000 SIT – sprednja stran (foto: Staša Čoklc, 2015)

Slika 20 Tolar za 1000 SIT – zadnja stran (foto: Staša Čoklc, 2015)

Bankovec za 5000 tolarjev

Na bankovcu je upodobljena najpomembnejša slovenska slikarka Ivana Kobilca. Osnovni motiv Ivane Kobilce dopolnjuje senca profila, narejena v mikropisavi. Na levi strani sta slikarsko stojalo in njen profilni portret. Na zadnji strani je odtisnjen načrt fasade Narodne galerije v Ljubljani, malo bolj desno od galerija pa sta v globokem tisku prikazana tloris in naris ljubljanskega vodnjaka treh kranjskih rek, na desni strani pa je načrt novega krila Narodne galerije. Bankovec je pravokotne oblike, v velikosti 155 mm x 78 mm. Je vijolične, rumene, modre in zelene barve, na njem pa sta podpisana guverner France Arhar in član sveta banke mag. Bogomir Kos.

Slika 21 Tolar za 5000 SIT – sprednja stran (foto: Staša Čoklc, 2015)

Slika 22 Tolar za 5000 SIT – zadnja stran (foto: Staša Čoklc, 2015)

Bankovec za 10000 tolarjev

Slovenski tolar z najvišjo vrednostjo prikazuje Ivana Cankarja, najpomembnejšega slovenskega prozaista in vsestranskega pisatelja, njegov portret je dopolnjen s senco profila, ta pa je narejena iz pisateljevega rokopisa. Poleg tega je na sprednji strani odtisnjen načrt odra nekdanjega gledališča v Ljubljani, nad njim je v slepem tisku motiv krizanteme, povzete iz naslova knjige njegovih polemičnih spisov *Bela krizantema*. Sprednjo stran krasi tudi faksimile njegovega podpisa. Poleg tega je na bankovcu Smrekarjeva karikatura o Ivanu Cankarju, na sprednji strani sta še pero in v mikropisavi citat iz njegovega dela. Na zadnji strani sta osrednji motiv gravura krizanteme in odtis pisateljevega rokopisa. Bankovec je vijolične in rdeče barve, je v obliki pravokotnika. Velik je 156 mm x 78 mm. Na njem sta podpisana guvernerja Franca Arharja ter člana sveta banke dr. Marka Kranjca.

Slika 23 Tolar za 10000 SIT – sprednja stran (foto: Staša Čoklc, 2015)

Slika 24 Tolar za 10000 SIT—zadnja stran (foto: Staša Čoklc, 2015)

Obtočni kovanci

10 stotinov

Na sprednji strani je upodobljena človeška ribica, pod njo pa je zapisano njeno ime v latinščini, *Proteus anguinus*. Nad človeško ribico je v reliefni obliki upodobljena številka 10, ki prikazuje vrednost danega kovanca. Na zadnji strani kovanca je kot glavni motiv kvadratna površina z odtisnjeno številko 10, ob strani so navedeni uradno ime Slovenije (Republika Slovenija), vrednost kovanca in pa letnica 1992, saj je to leto, v katerem je bil kovanec skovan. Ima premer 16 mm, težek je bil 0,55 g, narejen pa je iz zlitine, in sicer iz 98 % aluminija (Al) ter 2 % magnezija (Mg).

20 stotinov

Glavni oz. osrednji motiv na sprednji strani kovanca je sova, nad njo je v latinščini zapisano njeno ime *Asio otus*. Levo od sove je v reliefni obliki odtis številke 20. Na zadnji strani je kot glavni motiv na kvadratni površini prikazana vrednost danega kovanca s številko 20, poleg tega je ob strani zapisano uradno ime naše države, v imenu sta zapisana vrednost danega kovanca ter letnica 1992, saj je bil kovanec v tem letu skovan. Kovanec ima premer 18 mm, težek je 0,70 g, je zlitina, in sicer iz 98 % aluminija (Al) ter 2 % magnezija (Mg). Pri izdelavi tega kovanca sta obstajali dve različici, in sicer pri prvi je bil na levem sovinem ušesu pregib sredi zgornjega roba, pri drugi pa je bil pregib na levem ušesu tik pod konico.

50 stotinov

Osnovni motiv na sprednji strani kovanca je čebela, desno pod njo pa je njeno latinsko ime, in sicer *Apis mellifera*, na levi strani čebele je reliefno upodobljena vrednost kovanca s številko 50. Na zadnji strani je osrednji motiv številka 50, ki predstavlja vrednost kovanca, na kvadratni površini poleg pa so ob strani zapisani uradno ime naše države (Republika Slovenija), z besedo zapisana vrednost kovanca ter letnica 1992, saj je bil kovanec takrat skovan. V premer meri 20 mm, težek je 0,85 g. Kovanec je zlitina, in sicer 98 % ga sestavlja aluminij (Al), ostala 2 % pa magnezij (Mg).

1 tolar

Na sprednji strani je upodobljen odtis ene večje postrvi, pod njo pa sta še dve manjši. Pod njimi je zapisano njihovo latinsko ime, *Salmo trutta farlo*, nad postrvmi pa je odtisnjena številka 1, ki predstavlja vrednost kovanca, tako kot številka ena, ki je odtisnjena na zadnji strani na okrogli površini. Okoli nje so uradno ime naše države (Republika Slovenija) ter besedni zapis vrednosti kovanca »EN TOLAR« in pa letnica kovanja 1992. Njegov premer meri 22 mm, težek pa je 4,50 g, je zlitina, 78 % je bakra (Cu), 20 % je cinka (Zn) 2 % sta iz niklja (Ni).

2 tolarja

Glavni motiv predstavlja lastovka, pod njo pa je v latinščini zapisano njeno ime, *Hirundo rustica*, poleg imena pa je zapisana vrednost kovanca s številko 2. Na zadnji strani je na okrogli površini odtisnjena številka 2, okoli nje so zapisani uradno ime naše države (Republika Slovenija), besedni zapis vrednosti kovanca ter letnica kovanja 1992. Premer kovanca je 24 mm, je težek 5,40 g. Kovanec je zlitina, narejen je iz 78 % bakra (Cu), 20 % cinka (Zn) ter 2 % niklja (Ni).

5 tolarjev

Osrednji motiv na sprednji strani kovanca je kozorogova glava, na njegovi desni je ob robu v latinščini zapisano njegovo ime, *Capra ibex*, levo od kozorogove glave pa je odtisnjena številka 5, ki predstavlja vrednost kovanca. Na zadnji strani je odtisnjena številka 5, ki prav tako predstavlja vrednost denarja, poleg so ob robu kovanca zapisani uradno ime republike, Republika Slovenija, besedni zapis vrednosti kovanca in pa letnica kovanja 1992. Po premeru meri 26 mm ter je težek 6,40 g. Kovanec je zlitina, in sicer je narejen iz 78 % bakra (Cu), 20 % cinka (Zn) in 2 % niklja (Ni).

10 tolarjev

Na sprednji strani je upodobljen konj, ki se vzpenja, ob robu pa je njegovo ime zapisano v latinščini, *Equus*. Ob njem je številčna oznaka vrednosti, v Braillovi pisavi za slepe, nad konjem je v reliefni podobi odtisnjena številka 10, ki predstavlja vrednost kovanca. Na zadnji strani kovanca je kot osrednji motiv odtisnjena številka 10 na krožni površini, na levi strani pa so ob robu zapisani ime Republika Slovenija, besedni zapis vrednosti in letnica kovanja 2000. Njegov premer meri 22 mm, težek je 5,75 g. Je zlitina, narejen je iz 75 % bakra (Cu) in 25 % niklja (Ni).

20 tolarjev

Na sprednji strani je kot glavni motiv predstavljena štorclja. Na njeni desni strani je v latinščini zapisano njeno ime *Ciconia ciconia*, upodobljen je še reliefni odtis vrednosti kovanca s številko 20. Na zadnji strani je kot glavni motiv v reliefni obliki odtis številke 20, na okrogli površini okrog pa so zapisani ime Republika Slovenija, besedni zapis vrednosti kovanca in letnica kovanja 2000. V premer meri 24 mm, težek je 6,85 g. Je zlitina, in sicer je narejen iz bakra (Cu), 75 %, in iz niklja (Ni), 25 %.

50 tolarjev

Glavni motiv je bik, nad njim pa je v zgornjem delu kovanca ob robu zapisano njegovo ime v latinščini, in sicer *Taurus taurus*. Poleg tega je pod bikom v reliefni obliki odtisnjena številka 50, ki predstavlja vrednost kovanca. Na drugi strani kovanca je kot osrednji motiv na okrogli površini reliefno odtisnjena številka 50, okoli nje pa je zapisano uradno ime naše države Republika Slovenija, poleg sta še besedni zapis vrednosti kovanca in letnica kovanja 2000. V

premer meri 26 mm in je težek 8,00 g. Kovanec je zlitina, narejen je iz 75 % bakra (Cu) in 25 % niklja (Ni).

Spominski oz. priložnostni kovanci

Republika Slovenija je ob vsakem novem in znanem slovenskem dosežku oz. priložnosti izdajala priložnostne kovance. Izdelali so jih mnogo, eden izmed prvih je bil priložnostni kovanec ob spominu na prvo obletnico plebiscita o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije. Zelo pomembni so bili priložnostni kovanci, izdani ob 400. obletnici slovenske zmage pri Sisku, 50. obletnici ustanovitve denarnega zavoda Slovenije, 100. obletnici smrti prepisovalca Brižinskih spomenikov ter 50. obletnici ustanovitve Organizacije za prehrano in kmetijstvo – FAO. Pomembni so bili tudi kovanci, izdani v čast 50. obletnice zmage nad nacizmom in fašizmom, 100. obletnice postavitve stolpa, 150. obletnice rojstva Jakoba Aljaža, 150. obletnice spomina prve redne železniške proge v Sloveniji, 100. obletnice olimpijskih iger moderne dobe in 5. obletnice osamosvojitve.

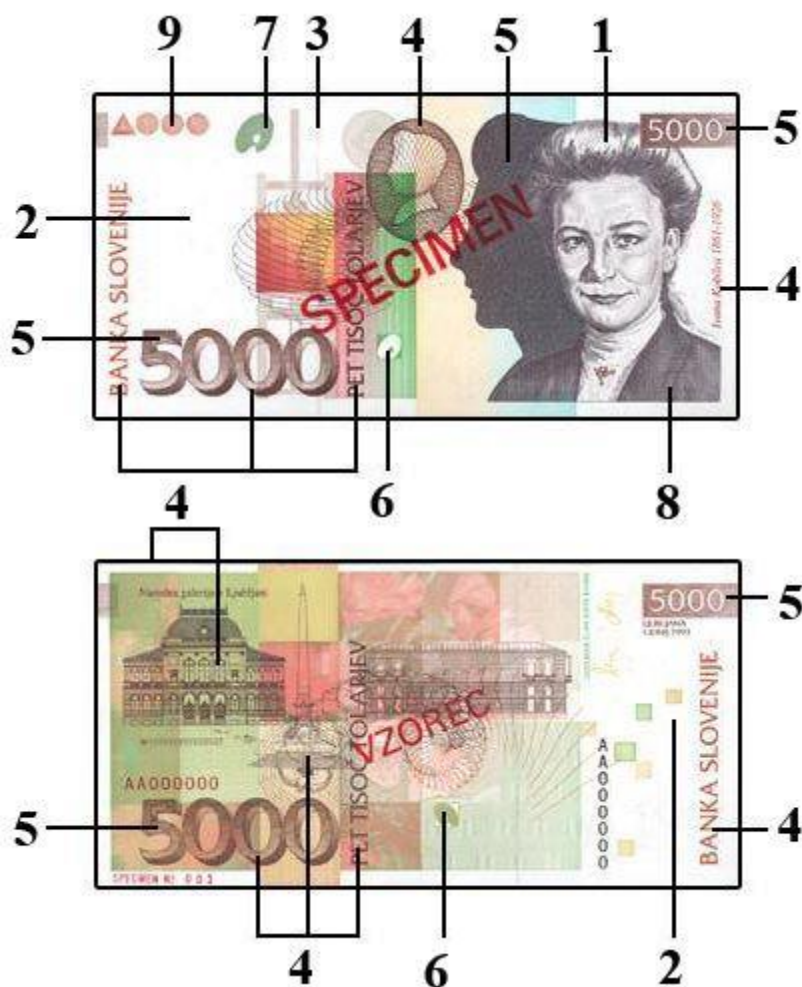
2. 5 Zaščita slovenskega tolarja (bankovec)

Poznamo devet različnih znakov, ki pričajo o zaščiti tolarskega bankovca, opazi jih le malo ljudi, povečini strokovnjaki. Zaščitni znaki so:

- vodni znak - barvna zaščita
- varnostna nit - skrita slika
- globoki tisk - oznaka za slepe
- mikropisava - ročna gravura
- pregledni motiv

Zaščitni znak	Njegov pomen	Številka na sliki
Vodni znak	Je viden, ko ga obrnemo proti svetlobi, na njem pa so prepoznavni liki, ki jih najdemo na desni strani bankovca.	2
Varnostna nit	Je odebeljena linija, ki jo vidimo, če jo obrnemo proti svetlobi, na njej pa je napis Banka Slovenije.	3
Globoki tisk	Elementi, vrezani v površino (npr: slika),	4
Mikropisava	Gre za pisavo, ki je narejena v zelo majhnem objektivu, na bankovcu je upodobljena kot senca profila.	5
Pregledni motiv	To so majhni detajli na bankovcu, ki so v obliki kroga ali elipse.	6
Barvna zaščita	Motiv, povezan z osebnostjo.	7
Skrita slika	Slika, ki je skrita nekje na bankovcu, ponavadi v portretu znane slovenske osebnosti.	8
Oznaka za slepe	Najdemo jo v zgornjem	9

	levem robu bankovca, na sprednji strani, narejena je iz vzorcev.	
Ročna gravura	Slika oz. portret je izpopolnjen s senčenjem oz. z majhnimi ročnimi podrobnostmi.	1

Slika 25 Zaščitni znaki slovenskega tolarja (foto: <https://www.bsi.si>)

3 MATERIAL IN METODE DELA

3. 1 Iskanje in pridobivanje podatkov

Najina raziskovalna naloga oz. izbira podatkov se je začela s knjigami, pri čemer nama je na pomoč priskočila tudi knjižničarka Alja Bratuša, ki nama je pomagala poiskati knjige s potrebovane vsebine. Ker veliko knjig ni bilo ne v šolski in ne v občinski knjižnici, sva naprej pogledali na spletno stran Cobiss. Zasedili sva, da je knjiga z naslovom Slovenski tolar zapisana v dveh delih in se nahaja v izolski občinski knjižnici, zato sva se odpravili tja. Tam sva dobili tudi knjigo Slovenska kronika 20. stoletja, v kateri sva našli nekaj zanimivih podatkov in informacij o samem nastajanju ter oblikovanju slovenskega tolarja. Med pridobivanjem podatkov sva ugotovili, da ima vsaka barva svoj psihološki učinek oz. pomen ter nekako vpliva na našo psiho, označuje naš značaj:

Barva	Ton	Lastnosti	Center
rdeča	C	Moč, življenje, vitalnost	trtični
oranžna	D	Optimizem, samozaupanje, pogum, navdihovanje, družabnost	sakralni
rumena	E	Duhovna preišljenost, veselje	Solarni pleksus
zelena	F	Ljubezen, harmonija, veselje, upanje, rast, zdravljenje	srčni
modra	G	Inspiracija, ustvarjalnost, vera, duhovno razumevanje, vdanost	vratni
indigo	A	Duhovno zaznavanje, intuicija	Duhovno oko in medulla oblongata
vijoličasta	H	Božje spoznanje, odločnost, ustvarjalna vantazija	Krona ali tisočlistnata lotos

10	Zelena, rdeča	Veselje in moč
20	Rumena, oranžna, rdeča	Veselje, moč in pogum
50	Oranžna, vijolična, rdeča, rožnata	Pogum, moč, plemenitost
100	Rumena, rožnata	Veselje
200	Zelena, rjava, modra	Veselje, naravnost, ustvarjalnost
500	Rožnata, rumena	Veselje
1000	Zelena, rumena, vijolična, modra	Veselje, plemenitost in ustvarjalnost
5000	Zelena, rumena, rdeča	Veselje in moč
10000	Vijoličasta, rožnata	Plemenitost in razkošnost

3. 2 Rudolf Španzel

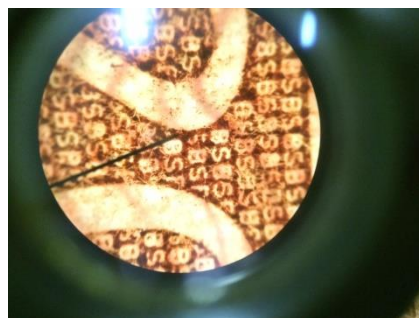
Sestavili sva vprašanja za slikarja in grafika gospoda Rudolfa Španzla in mu jih preko najine mentorice gospe Regine Mratinkovič posredovali. Odgovori so bili zelo nepričakovani in zanimivi ter so naju le še bolj privabili k raziskovanju. Gospod Rudolf Španzel je na vprašanja odgovoril zelo modro, lepo jih je opisal in ponazoril na primerih, ki so nama razjasnili pogled na celotno temo.

3.3 Mikroskopiranje

Naredili sva tudi poskus mikroskopiranja. Najprej sva se morali primerno pripraviti. Na mikroskopsko lupo sva nastavili steklce, ki nama je omogočilo natančnejši pogled ter pregled pod mikroskopom, tako sva poiskali razne znake, ki so zavarovali bankovce pred ponarejanjem. Prav tako sva si lahko podrobneje pogledali sestavo in obliko materiala, iz

katerega je bil narejen bankovec, torej iz rdečega papirja, ki so ga izdelovali le v Radečah v Sloveniji. Papir je na prav tako visoki ravni kot ostali papirji, narejeni v Evropi.

Mikroskopirali sva s šolskim mikroskopom, in sicer najprej v povečavi 40, pod katero sva videli zelo podrobno vse zaščitniške znake in šifre, ki so se skrivale v mikropisavi v senci profila glavnega motiva oz. znane slovenske osebe. V najinem primeru je bila to senca profila Janeza Vajkarda Valvasorja, saj sva mikroskopirali bankovec za 20 tolarjev. Potem sva ta bankovec pogledali še pod boljšim mikroskopom, žal pa nisva videli ničesar, saj je bil slika zelo zamegljena zaradi preostre in velike povečave.

Slika 26 Pogled pod mikroskopom(foto: Aneja Butinar) Slika 27 Pogled šifer (foto: Aneja Butinar)

Slika 28 Med opazovanjem (foto: Aneja Butinar) Slika 29 Med opazovanjem (foto: Staša Čoklc)

Slika 30 Denar pod mikroskopom (foto: Aneja Butinar) Slika 31 Mikroskopiranje (foto: Staša Čoklc)

3.4 Poskus s tiskanim denarjem

Naredili sva poskus z denarjem. Vzeli sva pravi tolar, ki nama ga je posodil najin sošolec Rok Lešnik, ki je zbiratelj denarja. Pokazal in posodil nama je vso zbirko slovenskih tolarjev, bonov in kovancev. Odločili sva se, da sami narediva poskus. Na računalnik sva nalepili sliko sprednje strani bankovca za 5000 tolarjev in mu spremenili ozadje iz belega v črno. Pri tem sva določili občutke, ki sva jih doživljali na prvi pogled. Najini občutki so bili žalost, jeza, razočaranje, upadanje in skrivnostost. Veva, da je denar čisto vsakodnevna stvar, poskus z njim sva naredili, da bi preverili najine občutke in s tem nekako poznali občutja ostalih ljudi, ki so dandanes navajeni bankovca z belo podlago.

3.5 Zbirka slovenskih tolarjev (bankovci, kovanci) in tolarski boni

Sošolec Rok Lešnik nama je pomagal pri materialnih virih, ker sami doma nisva imeli nobenega tolarja več. Zelo dragocenih tolarskih bonov nisva smeli vzeti iz mape, da se ne bi poškodovali. Prav tako nama je pokazal svojo zbirko spominskih kovancev, ki so bili narejeni ob pomembnih priložnosti oz. ob spominu na pomembne dogodke. Posodil nama je tudi bankovec za 5000 tolarjev, s katerim sva kasneje mikroskopirali. Fotografiral je svojo zbirko, te fotografije sva lahko uporabili v raziskovalni nalogi.

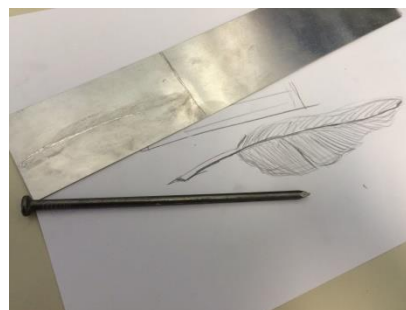
Slika 32 Tolarji – kovanci in bankovci (foto: Rok Lešnik)

3.6 Ročna gravura

Med mikroskopiranjem sva se spraševali, kako so lahko naredili in vtisnili vse te šifre na bankovce. Potem pa sva se spomnili, da je to naredil graver med postopkom, imenovanim ročna gravura. Čeprav imajo dandanes za to že stroje, sva se odločili, da kar sami narediva eno ročno gravuro. Najprej sva skicirale sliko, ki sva jo nameravali pretiskati na papir s postopkom gravure. Odločili sva se za pero, s katerim je pisal Ivan Cankar in je upodobljen na bankovcu za 10 000 tolarjev. Nato sva skico prerisali na kovinski trak, in sicer z žeblijem, ki je za sabo pustil sledi. Skupaj z mentorico sva vse odnesli stiskati in nastala je najina lastna gravura.

Slika 33 Ročna gravura (foto: Aneja Butinar)

Slika 34 Ročna gravura (foto: Aneja Butinar)

Slika 35 Tiskana ročna gravura (foto: Aneja Butinar)

Slika 36 Tiskana ročna gravura 2.

poskusa (foto: Aneja Butinar)

Slika 37 2 poskusa ročne gravure (foto: Aneja Butinar)

4 REZULTATI

Mentorica nama je dala odlično idejo, da bi se lahko povezali s slikarjem in z grafikom Rudolfom Španzлом, ki je sodeloval pri pomembnem postopku oblikovanja denarja. Narisal je vseh devet podob znanih slovenskih osebnosti za slovenske tolarje. Sestavili sva vprašanja, s katerimi sva dobili veliko koristnih informacij in podroben opis postopka oblikovanja slovenskega tolarja. Eden izmed najinih prvih rezultatov je bila tudi ugotovitev, da ima vsaka barva svoj psihološki pomen oz. učinek. Na bankovcu slovenskega tolarja je upodobljenih veliko barv, ki se gospodu Rudolfu Španzlu zdijo preveč kontrastnih neartikuliranih nians, kar pomeni, da se mu zdijo kontrasti med niansi oz. majhnimi razlikami odtenkov premočni, saj so na bankovcih slovenskih tolarjev kot glavni motivi znane slovenske osebe, ki imajo zelo pestre osebnosti, ki so na bankovcih prikazane z različnimi barvami. To je bila tudi ena izmed najinih hipotez, ki je žal nisva mogli popolnoma potrditi, saj se je z določanjem barv natančneje ukvarjal arhitekt Miljenko Licul, s katerim pa se žal nisva mogli povezati. Bankovci so bili tiskani na rdeči papir, narejen le v Sloveniji, in sicer v Radečah. Pred ponarejanjem je bil zaščiten z mnogimi varovalnimi faktorji, kot so vodni tisk, varovalne nitke v nacionalnih barvah in mentalne folije. To pa je bila hipoteza, ki sva jo lahko potrdili. Ena izmed pomembnejših ugotovitev te raziskave je bila, da oblikovalci, torej umetnostni zgodovinarji, etnologi, antropologi, arhitekti in slikarji, niso barve določali glede na vrednost, kot sva sklepali na začetku tudi pri eni od najinih petih hipotez, ampak so barve določali glede na motive, ki so jih izbrali najprej. Najprej so se lotili žensk, saj so predstavljale težji del določanja. V širšem krogu so bile predlagane Maria Vera, Alma Karlin, Ivana Kobilca ter Zofka Kvedrova. Izbrana je bila slikarka Ivana Kobilca. Pri moških pa je bil ta postopek določanja veliko lažji, saj so vsi že v naprej vedeli, kdo bodo moški predstavniki, ki bodo krasili tolarske bankovce. Izbira motivov za kovance je bila nekako najlažja, saj so na kovancih upodobljene znane slovenske živali.

Med raziskovanjem sva se soočili s številnimi izzivi, zaradi katerih sva si pridobili številne nove življenjske izkušnje. Med praktičnim delom sva spoznali številne nove metode, npr. kako se naredi ročna gravura. Sami sva mikroskopirali, kar je bilo zelo zabavno in hkrati neverjetno ob ugotovitvah, ki so nastale ob koncu najinega raziskovanja. Spoznali sva nove izraze in materiale in jih povezali z vsakdanjim življenjem.

5 DISKUSIJA

Zastavili sva si pet hipotez, in sicer :

- Glede na neko vrednost denarja so izbrali določeno barvo s psihološkim pomenom.
- Pri izbiri motiva so bili pozorni, da se je motiv ujemal z življenjskim delom znanega Slovence, ki krasi tolar.
- Pri izbiri papirja so bili pozorni na njegovo zaščito pred ponarejanjem.
- Več vreden kot je tolar, večji bo njegov format papirja.
- Vrednost denarja je vplivala na določanje motiva in temu ustezne barve.

Pri prvi hipotezi je nastopil problem, nisva je mogli ne potrditi in ne ovreči, zato sva jo le delno potrdili. Izvedeli sva, da so se oblikovalci ukvarjali tudi s psihološkim pomenom barve, kot nama je povedal gospod Rudolf Španzel, ampak na drugačen način, kot sva mislili sami. Oblikovalci so barvo izbrali tako, da je bila povezana s Slovincem, ki je krasil tolar, psihološki pomen barve ni bil povsem povezan z vrednostjo. Torej se je psihologija barv le na nek način povezovala z vrednostjo denarja, a ne popolnoma. Pot se nama je malce zaprla, ko sva ugotovili, da se je z barvami ukvarjal predvsem Miljenko Licul, ki je po mnenju slikarja Španzla na žalost premalo kontaktiral z njim kot s slikarjem glede barv, zato nama o tem ni mogel povedati veliko. Ugotovili pa sva, da se je eden izmed sodelujočih oblikovalcev, arhitekt, ukvarjal s psihološkim pomenom barv. Izvedeli sva tudi, zakaj je na vsakem tolarju več barv. Simbolizirale so namreč pestrost življenja Slovencev, ki so storili veliko za našo domovino.

Najina prva hipoteza je bila torej delno potrjena.

Najina druga hipoteza je bila potrjena, saj so na bankovcih glavni motivi znanih slovenskih oseb, ki so se v svojem življenju ukvarjale z določenimi področji, in se s tem zapisale v slovensko zgodovino. Na bankovcih so poleg slovenskih oseb upodobljeni tudi njihovi pripomočki, ki so jih uporabljali pri delu in so tako nekako povezani z njihovim življenjem. Na bankovcu za 10 000 tolarjev, na katerem glavni motiv predstavlja pisatelj Ivan Cankar, so poleg njega upodobljeni njegovo pero, s katerim je pisal, ter razni odlomki iz njegovih del. Na bankovcu tako ničesar, kar ne bi bilo povezano z njegovim delom ali življenjem. Najina druga hipoteza je bila potrjena.

Tudi tretja hipoteza je bila potrjena, saj sva raziskali, da so tolarški bankovci narejeni na rdečem papirju, narejenem v Sloveniji v Radečah, ki je zavarovan z vodnim in globokim tiskom, z varovalnimi nitkami v nacionalnih barvah, z mentalno folijo in z različnimi drugimi tiski ter varovalnimi faktorji, ki so bankovce obvarovali pred ponarejanjem. Na začetku sva v raziskovalni nalogi opisali in našteali vse znake, ki zavarujejo bankovce. Prav tako je vodni tisk, to je vidni portret, če pogledaš bankovce proti svetlobi, omenil gospod Rudolf Španzel. Sva tudi mikroskopirali tolarje in si natančneje pogledali nekaj znakov, s katerimi so tolarje zavarovali pred ponarejanjem. Najina tretja hipoteza je torej bila potrjena.

Četrto hipotezo sva prav tako lahko potrdili. Slikar in grafik Rudolf Španzel nama je pri tej hipotezi zelo pomagal. V intervjuju nama je natančno opisal, kako je potekalo oblikovanje slovenskih tolarjev, omenil je tudi, da so bili zelo pozorni, da so se motivi ujemali z življenjskim delom znanih Slovencev, upodobljenih na tolarjih.

Hipoteza je bila potrjena.

Najina zadnja hipoteza pa je bila ovržena oz. ni bila potrjena, saj ni bila vrednost tista, ki je vplivala na določanje barve, ampak je bil motiv tisti, ki je vplival na njeno določanje. Oblikovalci so se po tem tudi orientirali, saj so želeli, da bi se ljudje orientirali po osebah, npr: Če so rekli en' Prešernov, so vsi vedeli, da so mislili Prešernovega tisočaka, pri eni Kobilci so vsi vedeli, da gre za 5 tisočaka, ki so mu takrat rekli 5 jurjev. Oblikovalcem je torej uspelo, saj so se tudi ljudje orientirali po motivu bankovca in ne po njegovi vrednosti.

6 ZAKLJUČEK

Do raziskovalne naloge sva prišli po Anejini ideji, saj se nama je zdela denar oz. natančneje slovenski tolar zelo zanimiva ter dokaj neraziskana tema. Zavedali sva se, da je denar danes del našega vsakdana in nas spremlja na vsakem koraku, v politiki, državi, trgovini, hiši in vsepovsod drugod. Do ideje sva prišli, ko sva stali v trgovini, se pogovarjali, medtem ko sva držali denar v rokah. Vprašali sva se, kaj je denar, kako je nastal, kdo ga je oblikoval, zakaj so na njem ravno takšni motivi, zakaj je takšne oblike in velikosti. Odločili sva se, da to malce raziščeva in narediva raziskovalno nalogo. Nisva pa se odločili za evro, temveč za tolar, saj je bolj neraziskan.

- Raziskali sva in ugotovili mnogo stvari o slovenskem tolarju ter nasploh o denarju. Ugotovili sva, da denar ni le list papirja, na katerem je nekaj narisano ter napisano, temveč je nekaj več. Ne gre le za besedo, ampak ima tudi bolj globok pomen. Predstavlja Slovence, takšne kot smo, je naš simbol, je dokaz, česa vse smo zmožni, če sodelujemo.

- Spoznali sva potek izdelave slovenskega tolarja, pri katerem je sodelovalo zelo veliko ljudi, med njimi tudi slikar Rudolf Španzel, s katerim sva se povezali ter pridobili mnogo koristnih informacij.

- Naučili sva se ne le zgodovino, temveč tudi slikarski pomen denarja. Prav tako sva se naučili opazovati denar, ga podrobno preučiti in s tem najti malenkosti, ki zavarujejo denar pred kopiranjem in ponarejanjem. Pri tem nama je pomagal sošolec Rok Lešnik, ki je zbiratelj denarja. Omogočil nama je, da sva si tolar tudi поблиže ogledali, otipali material in opravili poskus mikroskopiranja, na podlagi katerega sva lahko še sami podrobneje pogledali denar in se spoznali z njim.

- Iz praktičnega dela sva izvedeli veliko, saj sva ugotovili, da je to najpomembnejši del raziskovalne naloge in brez katerega ne bi morali pridobiti rezultatov.

- Naučili pa se nisva le o denarju, naučili sva se še sodelovanja, organizacije in postopka sestave raziskovalne naloge in s tem pridobili bogate izkušnje.

7 POVZETEK

Namen najine raziskovalne naloge je bil čim bolj spoznati umetniški vidik tolarjev(barve, motive, portrete znanih Slovencev), njihovo zaščito pred ponarejanjem, njihovo velikost, predvsem pa naju je zanimalo, na podlagi česa so se oblikovalci odločili, katere barve in motive izbrati, katerega Slovenca dati na tolar določene vrednost. Najprej sva pregledali knjige in ostalo literaturo, pri čemer sva poskusili izvedeti čim več o denarju na splošno, drugače pa sva se bolj osredotočili na tolarje – zgodovino in oblikovanje. Razdelili sva jih na bankovce, obtočne kovance in na spominske oz. priložnostne kovance. Pri teoretičnem delu sva izvedeli tudi, da je pri izdelavi likovne podobe slovenskih tolarjev sodeloval Rudolf Španzel in da so bili tolarji zaščiteni pred ponarejanjem. Tako so se nama začele odpirati poti. Več kot sva izvedeli, več vprašanj se nama je pojavilo in več sva si želeli vedeti. Toda to nama ni bilo dovolj, tako sva se lotili še praktičnega dela, ki se nama zdi zelo pomemben. Sva namreč mnenja, da je bolj pomembno praktično delo, ker se na takšen način veliko naučiš, si zapomniš veliko boljše, pa še samo delo je veliko bolj razburljivo. Intervjuvali sva slikarja in grafika, gospoda Rudolfa Španzla. Ta naju je s svojimi modrimi mislimi in z odličnimi odgovori navdušil tudi nad njegovim življenjem. Tako sva si želeli o njem vedeti še več.

Ko sva ugotovili, da so bile ena izmed zaščit šifre v senci portretov Slovencev, ki so krasili tolarje, sva si silno zaželeli to tudi sami videti. Tako sva se lotili mikroskopiranja, kjer sva si podrobneje sami ogledali šifre, ki s prostim očesom niso vidne. Pod mikroskopom pa so bile zelo lepo vidne tudi varovalne nitke v nacionalnih barvah.

Kar nekaj časa pa sva posvetili tudi psihologiji barv. Poleg odtenkov, ki so bili natiskani na različnih tolarjih, sva se tudi vprašali, zakaj so za ozadje izbrali prav belo barvo. Tako sva sami skopirali denar, obarvan namesto z belo barvo v črni. Tako sva naredili primerjavo. Ugotovili sva, če bi vsak dan držali v roki črn denar, ki vpliva zelo negativno na počutje, bi na svet gledali vsaj malce bolj črno.

Tolarje sva si sposodili od sošolca Roka Lešnika, ki nama je z veseljem pokazal svojo zbirko. Zanimivo se nama je zdelo, da so se nama od navdušenja skoraj tresle roke, ko sva jih držali. Po resnici povedano, z evri, ki jih uporabljajmo vsak dan, ne ravnamo tako.

Zanimalo pa naju je tudi, kako so tiskali portrete. Ko sva to tudi odkrili, se naju je polotila želja, da to tudi sami poskusiva. Tako sva se lotili globokega tiskanja, pri čemer sva si za motiv izbrali pero, takšno kot je natisnjeno na bankovcu za 10 in 10000 tolarjev. Pri tem raziskovanju pa se nisva naučili le stvari, ki sva jih zapisali v raziskovalni nalogi, temveč sva pridobili tudi veliko neformalnega znanja, ki nama bo v življenju prišlo še zelo prav.

ZAHVALA

Za pomoč pri raziskovalni nalogi bi se radi toplo zahvalili vsem, ki so nama ob nastajanju naloge kakor koli pomagali in nama stali ob strani. Ta naloga je bila za naju zelo pomembna, saj sva se naučili zelo veliko, ne le o tolarjih in njihovi likovni podobi, ampak sva se veliko naučili tudi o tem, kako reševati nek določen problem. Najlepše bi se zahvalili mentorici, prof. Regini Mratinkovič, ki je z veseljem sprejela prošnjo mentorice za najino izbrano področje raziskovanja. Hvaležni sva ji, ker naju v šoli vedno znova popelje v čisto drugačen svet – svet umetnosti, kjer si lahko to, kar si. Pri nalogi nama je ves čas stala ob strani, dajala modre nasvete ter predloge. Povezala pa naju je tudi s slikarjem in z grafikom gospodom Rudolfom Španzлом.

Tudi njemu bi se radi lepo in iskreno zahvalili, ker si je vzel čas in nama modro ter natančno odgovoril na vsa najina vprašanja, nama tako zelo pomagal s svojimi dragocenimi informacijami.

Hvala gospe Dobrili Vučenović, učiteljici slovenščine, ki je prijazno sprejela najino prošnjo za lektoriranje in nalogo pregledala ter popravila.

Zahvala gre tudi gospe učiteljici Lučki Rančigaj za lektoriranje angleškega povzetka.

Posebej bi se zahvalili tudi sošolkam in sošolcem, ki so naju v šoli pri izdelavi naloge ves čas moralno podpirali.

Najini razredničarki gospe Danici Gobec pa se zahvaljujema, ker nama je prav tako priskočila na pomoč, ko je najina mentorica zbolela.

Prav tako pa se zahvaljujema tudi učiteljici biologije in kemije gospe Nevenki Jerin, ki nama je pomagala pri mikroskopiranju denarja ter nama obrazložila številne pojme mikroskopiranja.

Zahvala gre tudi najinim bližnjim, brez katerih nama že v osnovi ne bi uspelo.

HVALA VSEM!

8 PRILOGE

Vprašanja in odgovori gospoda Rudolfa Španzla

Mentorica nama je dala odlično idejo ter predlog. Ko sva izvedeli, da je slikar Rudolf Španzel skiciral glavne motive na slovenskih tolarjih, sva se odločile, da sestaviva vprašanja, ki nama bodo pomagala pridobiti nekaj informacij o slovenskem tolarju in njegovem nastanku. Vprašanja sva gospodu Španzlu poslali po pošti, najina mentorica gospa Regina Mratinkovič pa je z njim govorila tudi osebno. Odgovori na najina vprašanja so bili dokaj zanimivi in nepričakovani.

Veva, da je bilo eno izmed Vaših mnogih del tudi to, da ste narisali osrednje motive, oziroma znane osebe na slovenskem tolarju. Zanima naju, kako je sploh prišlo do tega, da ste prav Vi narisali znane osebnosti za slovenski tolar?

Ker se v slikarstvu posvečam v veliki meri tudi portretu, so na Banki Slovenije očitno bili seznanjeni z mojim delom in me povabili k sodelovanju z naročilom portretov. Kot nadaljevalca Jakčeve tradicije izbor ni bil pretežak, torej nisem kandidiral, **bil sem izbran**. Moramo vedeti, da je portret bistveni element bankovca in da ga po njem spoznamo. Rekli so en France pa smo vedeli, da gre za Prešernovega tisočaka, ali ena Ivanka (Kobilca) za 500 tolarjev ...

Kdo Vas je k temu delu povabil, oziroma kdo Vas je prosil in kako ste se z njim povezali? Ste se morda poznali že od prej?

Poklicala sta me oblikovalec Miljenko Licul, ki je zasnoval likovno rešitev bankovcev, in takratni guverner Banke Slovenije France Arhar.

Kdo vse je še sodeloval v tem procesu nastajanja tolarja?

Sodelovali smo: arhitekt Miljenko Licul, računalničar Kosovel, ki je bil odgovoren za raste, štruktore ozadij, črke in številke. Niti med nami in tiskarnami ter izdelovalci papirja pa je povezoval gospod Janez Majce – zakladnik Banke Slovenije.

Kako ste se odločili, katere barve bo določena vrednost denarja? Ali ste pri tem upoštevali psihološki pomen barv?

Z barvami se je ukvarjal predvsem arhitekt Licul, v premajhni meri s kontaktiranjem z menoj kot slikarjem. Saj so vendar barve slikarska domena, zato nastopajo na bankovcih, ki so lepi, preveliki inkontrasti neartikuliranih nians.

Kako ste se odločili za motiv, ki bo krasil določeno vrednost denarja ter ostale risbe, upodobljene na bankovcih?

To je bil precej zapleten postopek, z veliko strokovnjaki z različnih področij: arheologi, zgodovinarji, etnologi, kulturni antropologi, um. zgodovinarji itd. Na začetku so bili problemi z izbiro ženskih podob. Predlogi so bili: Alma Karlinova, Zofka Kvedrova, Maria Vera in Ivana Kobilca. Pri moških je bilo bolj preprosto.

Kdo je Vam je pomagal oziroma sodeloval pri tej odločitvi?

Kot sem že povedal, je bila moja naloga čim boljše (v prekratnem času) upodobiti naše velmože. Prvi, France Prešern, se je najbolj mudil, saj smo do takrat imeli začasne bone, ki so bili zelo lahki za ponarejevalce – falsifikatorje.

Za izdelavo portretov sem imel določen slikovni material, za tiste pa, kjer material ni obstajal, sem si najel žive modele, ki so me spominjali na portretirance, ter seveda vključil svojo imaginacijo – umetniško svobodo domišljije ...

Kako pa ste se odločili za obliko in velikost denarja (bankovcev in kovancev)?

Za razmerja in proporce obstajajo mednarodne norme, tako da smo se orientirali v tem smislu.

Od kod je izviral papir za tolarje in kakšen papir je to oziroma kakšne zaščite ima?

Papir za denar je bil izdelan v papirnici Radeče. Pred vojno je bila to tovarna Piatnik, poznana po izdelavi igralnih kart za tarok. Potomci še živijo na Dunaju. Papir smo izdelali tudi z vključitvijo vodnega tiska (vidni portreti, če pogledaš bankovce proti svetlobi) in varovalnih nitk v nacionalnih barvah. Kasneje so v tiskarni pretiskali bankovce še z metalnimi folijami in različnimi tiski (globoki in ploski) ter varovalnimi faktorji proti ponaredkom.

Kje so tolarje natisnili?

V Evropi poznamo tri največje tiskarne v Angliji, Franciji in Nemčiji. Tiskajo za ves svet. Mi smo tiskali naše tolarje v Angliji, v Bosingstoke-ju, v tiskarni Thomas de la Rue. Glavni zaščitni faktor bankovca je portret. Moje risbe so bile predloge graverju, ki je po njih vgraviral podobe v jeklorez. Bankovec za 10000 tolarjev s Cankarjevo podobo je bil stiskan v Munchenu, v tiskarni Giesecke.

Ali so se stiki vseh sodelujoči, oziroma Vaši stiki s soustvarjalci še ohranili?

Čas hitro beži, mnogo se je že zgodilo. Naš ljubi tolar je odšel v zgodovino in bo ostal le spomin na lepe čase, polne zaleta, vere in entuziazma. Takrat sem resnično verjel v Novo Švico na sončni strani Alp, dobili pa smo dolgočasni evro in zabredli na senčno stran.

Gospod Miljenko Licul je premlad umrl za težko boleznijo, gospod Janez Majce se je postaral in upokojil, kje je gospod Kosovel, res ne vem. Takratni guverner Dr. France Arhar je uspešen.

VIRI IN LITERATURA

Spletni viri:

Pridobljeno 24. 1. 2015 s spletne strani: <https://www.bsi.si/bankovci-in-kovanci.asp?MapaId=944>

Pridobljeno 24. 1. 2015 s spletne strani: http://sl.wikipedia.org/wiki/Slovenski_tolar

Pridobljeno 24. 1. 2015 s spletne strani: <https://sites.google.com/site/denarvslovenijisasastokelj/home/zgodovina>

Pridobljeno 24. 1. 2015 s spletne strani: http://sl.wikipedia.org/wiki/Rudi_%C5%A0panzel

Pridobljeno 24. 1. 2015 s spletne strani: http://ec.europa.eu/economy_finance/netstartsearch/euro/kids/money_sl.htm

Pisni viri

1. KLADNIK, D. Sto likovnikov na Slovenskem. Ljubljana: Prešernova družba, 2010.
2. CHIAZZARI, S. Barve. Ljubljana: 2000.
3. GOLOGRANC- ZAKONJŠEK, B., ROŽENBERGAR, T. Herman Lisjak spoznava denar. Celje: Cetus Celje, 1995.
4. JELINČIČ, Z. Slovenski tolar 1. Ljubljana: Samozaložba, 1998.
5. JELINČIČ, Z. Slovenski tolar 2. Ljubljana: Samozaložba, 1998

Ustni in rokopisni viri:

4. intervju s slikarjem in grafikom Rudolfom Španzlom
5. zapiski, ki sva si jih zabeležili pri pogovoru z Rokom Lešnikom